

הלכות שבת סימן שמ

ד (יה) ייש לזוהר שלא לכתב באצבעו (ו) (יט) *במשקין על השלחן (כ) או באפר. אכל מטר (ס) לרשם (כב) באויר קמין אותיות (תרומת הדשן סימן סג):

באר היטב

זינין, תיב⁶⁰. כתב שמי אותיות שאין נהגין זה עם זה פטור. כתב אות אחת במגלה זו וכתב אות שניה במגלה אחרת תיב, שבזמן שמקרבין נהגין זה עם זה ואינן מתקשרין מעשה לקריבתן. כתב נוטריקון אות א' פטור. המגיף אות א' גזון שנטול גג ה"ח" ונעשה ב' זינין תיב. כתב בשמאלו או אשר שקתב בימינו פטור. השולט בשמי ידיו תיב בשתייהן. קטן אוהו בקולמוס ונדול אוהו בידו וכתב תיב. גדול אוהו בקולמוס וקטן אוהו בידו וכתב פטור. כל זה העלה המ"א: (י) באפר. וה"ה בדבש ושמן הנקרא: (ס) לרשם באויר. שאין רשומו נפר כמו במשקין ואפר; ולפי"ז לא נזקק באויר מטר, אלא ה"ה אם רשם על דף נגזר צורת אותיות שרי דגם בזה אין רשומו נפר כלל, וכ"מ מדקתב במשקין על השלחן וכי' משמע על השלחן גרידא מטר, ט"ו. וה"ה דמטר

להחמיר (כה) כשיש לו ספר אחר: (ד) (יה) יש לזוהר. רוצה לומר, אף דחייב חטאת ליבא, דקבעין שכתב דזקא בדי' או בשאר דבר פיוצא בזה שרשמו מתקנים, וקדלקמה, (ט) אפלו הכי מדרבנן אסור אף באינו מתקנים: (יט) במשקין וכו'. רוצה לומר, (ס) ששבל אצבעו (כח) באיזה משקה וכתב בו על השלחן, והוא הדין על גר וקלף וכיוצא בזה. (כט) וכתבו האחרונים, דאפלו אם כתב בהמשקין על דבר שאינו מתקנים, גזון על עלה ורקות וכיוצא בזה, אפלו הכי מדרבנן אסור: (כ) או באפר. הינו ששרט באצבעו קמין אותיות (ל) באפר נגזר, והוא הדין בחולד⁴¹, וכן אסור לרשם (ל) קמין אותיות על החלון וכוכית בימי הקור שהם לחים מן הקור. ואם רשם קמין אותיות בדברים הקרושין, גזון בדם וחלב שנקרא, (ג) משמע בתוספתא דתיב: (כא) לרשם. כדי לרמוז לחברו איזה דבר, ולא אמרינן דמאמן ידיו בכתיבה על-ידי זה⁴², והוא הדין דמטר לראות אמנות בשבת אף-על-גב שמלמדה [אחרונים]. ונראה דהיגו זקא באקראי שנודמן לו לראות, וגם זה יש לו לזוהר שלא יזכר אז מאומה עם העובר-גלוילים⁴³ בזה, וקדלעיל בסימן שז, עין שם⁴⁴, אכל לילך בשבת כחון לבית העובר-גלוילים בשביל זה אסור משום "ממצוא חפצך". ועין לעיל בסימן שו סעיף א'⁴⁵: (כב) באויר. הוא הדין אם מוליך באצבעו על דף נגזר צורת אותיות גם-כן שריב⁴⁶, כיון דאין רשומו נפר כלל⁴⁷, ולא דמי למשקין ואפר [ט"ו]. ואגב נבאר פה מן הגמרא והפוסקים עקרי דיני כותב ומחוק בדבר שיש בו חייב חטאת ובדבר שהוא פטור ואסור, כי השלחן-ערוף קצר בזה: (א) אין הכותב תיב עד שכתב בדבר הרושם ועומד, גזון דיו ושחור [היגו פתח, רש"י] וסקרא [צבע אדם] וקומוס [שןף אילן] ומי-צפיצם וקננתום היע"ב: (ב) ושלחן כותבין האחרונים לרשם על הקור, שיש אצד המטר וכתב יתר: (כט) נקט הגדולה ואליה רבה: (ל) רש"י. ועין פרישה: (ל) פרימגדים ושי"א: (ג) לפי מה שבאנה בספר חסדידות, וכן מוכח שם מהנהות הגר"א, ובפרישה איתא דבשמן הנקרא הוא רק אסורא דרבנן, ותוספתא זו היא נגזר, וקבר נמו לזה בספר אליה רבה: (ל) עין בבאור הלכה: (ל) הוא מלשון הרמב"ם, ונראה לי שמקורו הוא מדף עה צמוד כה במקרא וכן תרגום: 1 ערוף.

שער הציזין

(כה) כן משמע מהתיי-אדם וכן כתב בספר התפארת ישאל. ולכתלה בנדאי טוב יותר לצאת ידי הפל שלא לעשות אותיות על חדי הדפין: (כו) משנה ק"ד צמוד ב' (כז) פרישה, וכן מוכח במשנה שם, ע"ש: (כח) רש"י פרש גזון מי תחתיו שמשחירין, משמע דבמיא בעלמא לא חשיב כתב כלל אפלו מדרבנן, לבר ממי-גשמים שיש בו חייב חטאת לזוהר אחד של רש"י. ובתפארת ישאל ראייתו שכתב דבמים נמי אסור, ולא ידעתי מנין לו, דבדברי רש"י פרש גם היע"ב: (כט) ושלחן כותבין האחרונים לרשם על הקור, שיש אצד המטר וכתב יתר: (כט) נקט הגדולה ואליה רבה: (ל) רש"י. ועין פרישה: (ל) פרימגדים ושי"א: (ג) לפי מה שבאנה בספר חסדידות, וכן מוכח שם מהנהות הגר"א, ובפרישה איתא דבשמן הנקרא הוא רק אסורא דרבנן, ותוספתא זו היא נגזר, וקבר נמו לזה בספר אליה רבה: (ל) עין בבאור הלכה: (ל) הוא מלשון הרמב"ם, ונראה לי שמקורו הוא מדף עה צמוד כה במקרא וכן תרגום: 1 ערוף.

העונות שיש עליהם ציורים, עכ"ל, עין שם, וצ"ע, מ"א. ועין בחתי-איר סימן טו: (ו) במשקין. ואם כתב, פטור. וה"ה הכותב בדי' על צלי ורקות ועל כל דבר שאינו עומד פטור עד שכתב בדבר העומד על דבר העומד, וכן המוחק. הכותב על בשרו תיב, אכל המשקט על בשרו צורת כתב פטור. הקורע על העור כתבתי כתב תיב, הרושם על העור כתבתי כתב פטור. המעביר דיו על-גבי סקרא תיב שמים, משום כותב ומשום מחוק. דיו על-גבי דיו או סקרא על-גבי דיו פטור. הרושם רשמים וצורות בכחל ובשער וכיוצא בהן נדרף שהצירים רשמים ה"ז תיב משום כותב, וכן המוחקה. המשקט תיב. הכותב ע"מ לקלקל העור תיב, שאין חיוב על מקום הכתב אלא על הפתח, אכל המוחק על-מנת לקלקל פטור. כתב או אחת סמוך לכתב, כתב על-גבי כתב, נחפזן לכתב חיי"ת וכתב ב'

באור הלכה

מה שברר בחדישי רבי עקיבא איגר בסימן לב דדבך דינו כמו דיו, עין שם, לפי זה כשנדבוקו הדפין להדדי בדבך במקום האותיות יש בזה אסור דאורוקא שלא לפרקן מהדדי כללי עלמא, ואפלו אם תחוק ותאמר דבאותיות שיקלף הדבך מהם גם לתנאון רבי עקיבא איגר כמו שצוה דמי, על-כל-פנים להפ"ח ושיצוה יש בזה אסור דאורוקא: * במשקין על השלחן. עין במשנה ברורה שהעקנו דיני כתיבה ומחיקה, ועקרו הוא מלשון הרמב"ם פרק יא והמקרא שם. ומכאן עדין בסמרא דאם כתב כמי יופשר רש"י שם בלשון א' דהוא מין פרי, ובלשון שני פרש שהוא מי-גשמים או באבר והיגו במי דאבא, וכדמסיק בגזון ט"ו, או כשחור [עין בפרוש רש"י] ותוספות שם, ועין באבן-עזר סימן קכח דלהרמב"ם יהיה תיב בכל גזנא, תיב. ובתוספתא איתא עוד דאם כתב בקלפי אגוזים בקלפי רמונים, והיגו שקתב כמי שחתן דהם דברים שצובעין בהן [וכדפי' בספר חסדידות], כל הני מקרי שכתב בדבר המתקנים ותיב חטאת, ותרמב"ם כלל כל זה כמה שקתב יכיוצא בה"ס. ועין בדש"א שבת קט"ו צמוד ב' דבור המתחיל "הא דאמרין", דלענין חייב שבת לא בעינן שכתב כמה שמתקנים הפתח לעולם, אלא דמקמי קצת עד שדרבן של בני-ארם לכתב בהן דברים שאין עשויין לקמין לעולם אלא זמן אחד, כספרי הזכרונות וכיוצא בהן, לענין שבת מלאכת מחשבת היא ולא בעינן שכתב לעולם כדיו⁴⁹, ועינן זה מוכח גם-כן דעת התוספות דבור המתחיל "אכל הקא", עין שם. ויפ"ז נה נראה פשוט דהכותב בכלי-עופרת! הנהוג קהים בין הסותרים לכתב בהן חשבונותיהן לזכרון תיב, ולא דמי זה לכותב באבר דמכאן שם בגזון ולא חשיב כתב מדאורוקא, והא זמון דבכלי-עופרת רשמו נפר ומתקנים, ואף בכותב פתח מערב במים משמע במקרא דתיב חטאת, וכלי-שפן בזה שמתקנים יותר, וכלי-שפן לדעת המחמיר שם באבן הקור סמן קבה דפתח פתח באבן ושחור כל כתב לזנא גשמי, אמרן בעניננו יהיה בודאי בכל גזתי תיב. ולענין זה שכתב בדבר שאין מתקנים דהוא אסור, איתא עוד שם במשנה: אם כתב באבן-דרכים ובאבן-סופרים, עין שם בפרוש רש"י, ותרמב"ם תפס מקצתו, והוא הדין לכל הני שאין רשומן עומד. וכן מה דבעינן שכתב על דבר המתקנים, איתא בתוספתא דאם כתב על העליון של זית וחרוב ודלעת או שקתב בדם הקורש וחלב הקורש [היגו על-ידי שרישה, מדלא קאמר 'על' דם הקורש וכתב במי הקור, על עלה זית, ע"ש] תיב, ועל העליון של תזרין וכרשין ובצלין ורקות פטור, דהוא דבר שאינו של קמא, ותיבא הרש"א תוספתא זו להלכה, עין שם, ותרמב"ם דבר ההנה נקט,

גזון במשקין ומי-פרות, או שכתב בדי' וכיוצא בו על צלי ורקות ועל כל דבר שאינו עומד, פטור, ואינו תיב עד שכתב בדבר אכל אסור דרבנן יש אפלו כתב שאינו עומד על דבר שאינו עומד, וכן לענין מחיקה. (ב) הכותב על בשרו בדי' העומד על דבר העומד⁴⁸. (ל) וכן אין המוחק תיב עד שיימחק כתב העומד מעל-גבי דבר העומד. וכל זה לענין חייב חטאת, אכל אסור דרבנן יש אפלו כתב שאינו עומד על דבר שאינו עומד, וכן לענין מחיקה. (ב) הכותב על בשרו בדי'

הַלְבוּת שֶׁת סִימָן שֵׁם

ביאורים ומוספים

[משנב ס"ק יז]

ומכל מקום נכון להחמיר כְּשֵׁשׁ לוֹ סֶפֶר אַחֵר.⁽⁴⁰⁾

של אותיות או ציורים, דעת הגר"ג קרליץ (שם) שמוותרת, הואיל וכתב זה אינו מתקיים אפילו לפרק זמן קצר, שאין דרכם של העושים כן להשאיר את אצבעותיהם באופן זה אפילו לזמן מה. אולם להניח חפץ כנגד השמש בצורה מסוימת כדי שיעשה בצל צורה של אותיות או ציורים, דעתו (שם) שאסור, שהרי מתקיים הדבר לפרק זמן מסוים [אכן לדעת הגר"שז אויערבך והגר"ש וואזנר המובאת להלן, שאין איסור כותב בהקרנת שקופיות, נראה שאף כאן אין איסור בדבר].

ולהכניס שקופיות למקן שהיה דולק מערב שבת כדי להקרינן על גבי הקיר וכדו', או להכניס דף כתוב למטול שקפים שהיה דולק מערב שבת, דעת הגר"ג קרליץ (שם) שהרי זה בכלל כתיבה שאינה מתקיימת, ואסור מדרבנן. מאידך, בשו"ת שבט הלוי (ח"י סי' ס) כתב שאין בזה משום איסור כותב כלל, אולם מ"מ אסור לעשות כן משום שיש בזה זלזול בכבוד השבת, ובשם הגר"שז אויערבך כתב (שם) שהתיר לעשות כן.

(47) והכותב 'כתב סתר', כגון שכותב עם חלב חי על גבי נייר, באופן שעל ידי קירוב הכתב למקום חם יכול הוא להתגלות, כתב הגר"שז אויערבך (שולחן שלמה ס"ק יב) שאם אין הכתב ניכר בשעת הכתיבה אין בכך איסור דאורייתא, אולם אם בשעת הכתיבה ניכר הכתב, אלא שלאחר זמן הוא נבלע לתוך הנייר, העושה כן עובר על איסור דאורייתא.

והמגלה כתב זה על ידי קירובו למקום חם, כתב הפמ"ג (משב"ז ס"ק ג) שאף על פי שאינו עובר על איסור דאורייתא, מ"מ אסור לעשות כן מדרבנן, לפי שדומה הדבר לכתיבה. [וראה שו"ת הר צבי יו"ד סי' רל, וספר מחזה אליהו סי' סה].

[משנב שם אות א]

בְּדָבָר הָעוֹמֵד עַל דָּבָר הָעוֹמֵד⁽⁴⁸⁾.

(48) ואם כתב על דבר המתקיים, אלא שדעתו שלא לקיימו, כגון שכתב סומך למצאי שבת והיתה דעתו לשרוף את הכתב במוצאי שבת, כתב החזו"א (אוי"ח סי' טא ס"ק א) שהרי זה בכלל דבר המתקיים, וחייב.

[ביה"ל ד"ה משקין]

וְלֹא בְּעֵינַי שִׁתְּקַם לְעוֹלָם כִּי⁽⁴⁹⁾.

(49) ושיעור הזמן שצריך כדי שיחשב הכתב כמתקיים, כתב בשעה"צ לעיל (סי' שג ס"ק סח) שלדעת הרמב"ם (פ"ט מהל' שבת ה"ג) כל דבר המתקיים ליותר מאותה שבת בכלל מתקיים הוא, אולם מלשון רש"י (שבת קד, א ד"ה בשבת) נראה שצריך שיתקיים לעולם.

ומלשון הרשב"א המובא כאן 'כספרי הזכרונות', דקדק הגר"שז אויערבך (שו"ת מנחת שלמה ח"א סי' צא) שאין די שיהיה הכתב מתקיים לאותה שבת, שהרי אין כותבים זכרונות אלא בכתב שמתקיים זמן רב. וכן דקדק (שם) ממה שכתב הרמב"ם (שם פי"א הט"ז) שהכותב על בשרו חייב, לפי שאין הכתב נמחק מחמת עצמו אלא מחמת חמימות הבשר, ומבואר שאם היה כתב זה נמחק מחמת עצמו לא היה נחשב ככתב המתקיים, אף על פי שמסתבר שכתב זה אינו עשוי להמחק באותו יום. וכן דקדק ממה שכתב השו"ע להלן (ס"ה), שרשימה הנעשית בצפורן על גבי ספר נחשבת

המשך בעמוד הבא

[משנב ס"ק כ]

וְהוּא הַדִּין בְּחוֹל⁽⁴¹⁾.

(41) ולענין הליכה על אדמה רכה בנעל שבטוליתה חקוקות אותיות, דעת הגר"ג קרליץ (חוט שני ח"א פ"כ עמ' קנח) שאין בכך איסור, כיון שאינו מתכוין להטביע את צורת האותיות באדמה, ואין זה פסיק רישא שאכן יוטבעו, ועוד, כיון שאין בהטבעת אותיות אלו שום תועלת, חסר בזה בעצם שם מלאכת כותב [וראה ארחות שבת ח"א פט"ו הע' ג].

[משנב ס"ק כא]

וְלֹא אֶמְרִינָן דְּמֵאֲמֵן יָדֵינוּ בְּקִתְיָה עַל-יָדֵינוּ⁽⁴²⁾ וכו', וְנִרְאֶה דְּהִינּוּ דְּנִקָּא בְּאֶקְרָאֵי שְׁנֵינְדִינָן לוֹ לְרֵאוּת, וְגַם זֶה לֹא לְהַרְשָׁא לְדָבָר אֲזַז מְאוּמָה עִם הָעוֹבְדֵי-גְלוּלִים⁽⁴³⁾ בְּזָה וְכַדְלָעִיל בְּסִימָן שׁוֹ, עֵינַי שְׁמִי⁽⁴⁴⁾ וכו', וְעֵינַי לְעִיל בְּסִימָן שׁוֹ סְעִיף⁽⁴⁵⁾.

(42) ודעת החזו"א (עם מקדשי שביעי ח"ב תשובות הגר"ח קניבסקי פ"ט אות נד), שראוי שלא לרשום צורת אותיות באויר.

(43) והיתר זה להסתכל במלאכה שנעשית ע"י עבדים כדי להתלמד בה, כתב הגר"שז אויערבך (שולחן שלמה סי' שו ס"ק יז) שהוא רק כשאין ניכר מהסתכלותו במלאכה מהי מטרתו, אך כשאומר בפירוש שרוצה להתלמד אסור, וכעין המבואר בשו"ת שאילת יעבי"ץ (ח"א סי' מא ד"ה לכן) שאסור להסתכל במלאכת הניתוח בשבת כדי להתלמד בה. ולמעשה, דעת הגר"שז אויערבך (לב אברהם ח"א עמ' יח, נשמת אברהם ח"ה עמ' קפא) שמותר לרופא להסתכל בניתוח כדי להתלמד, שהרי הוא צריך לדעת כיצד לרפאות, אך סטודנט, שאינו מטפל בחולים, צריך להחמיר בדבר.

(44) שם (ס"א) הביא השו"ע את דרשת חז"ל (שבת קיג, א) "ידברך דבר" - שלא יהא דבורך של שבת כדבורך של חול".

(45) שם כתב השו"ע, שמהכתוב (ישעיה נח יג) "ממצוא חפצך" דרשו חז"ל ש'חפצך' אסורים, כלומר שאסור לעשות בשבת דבר עסק ומסחר שהם חפצי חול, אף אם אין בכך מלאכה, והוסף, שמטעם זה אסור לאדם לעיין בנכסיו, כגון לעמוד ליד שדה ולעיין אם צריכה היא חרישה או קצירה. וכתב המשנ"ב שם (ס"ק א), שאם אין ניכר מהליכתו שהולך לשם כך, אין איסור בדבר.

[משנב ס"ק כב]

הוא הדין אם מוליף בְּאֶצְבָּעוֹ עַל דָּף נְגוּב בְּעֵינַי צוּרַת אוֹתוֹת⁽⁴⁶⁾ גַּם-כֵּן שְׂרִי⁽⁴⁶⁾, כִּינָן דְּאֵינַי לְשׁוּמוֹ נֶכֶד בְּלָל⁽⁴⁷⁾.

(46) וכן לעשות את צורות האותיות באצבעות עצמן, דעת הגר"ג קרליץ (חוט שני ח"א פ"כ סוף ס"ק א) שמותר, שכן אין רישומן ניכר כשם שניכר הוא בכתיבה במשקים ובאפר, וכן דעת הגר"שז וואזנר (ארחות שבת ח"א פט"ו הע' נב).

ועשיית צורות באצבעות כנגד השמש על מנת שיעשו צל בצורה

הלכות שבת סימן שמו

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק כב אות ג]

דְּהַי מְלִי שְׁהֵיָה דְּיוֹ עַל-גַּבֵּי דְּיוֹיָו.⁵⁰

(שבת קד, ב ד"ה והשלמה) שמדובר במי שהשלים אחד מכ"ד ספרי הקודש, ומשמע שדוקא אם השלים אחד מספרים אלו. אכן, כתב המנחת חינוך (שם), שאף לדעת רש"י אין חייבים על השלמת ספר דוקא כשכתוב על קלף, אלא אפילו על השלמת ספר הכתוב על נייר, אף על פי שאין עליו קדושת ספר, שכ"ד ספרים אלו, גם כשאינם כתובים על קלף, מ"מ כתובים הם במדוייק, ואין להוסיף או לגרוע מהם אות, ולפיכך נחשבת השלמתם כהשלמה חשובה.

והשלמת האות האחרונה של מוזה, כתב רבנו הנגאל (שבת שם) שאף היא נחשבת כהשלמת ספר.

ואם השלים חומש אחד בספר תורה, כגון שהשלים את ספר בראשית וכדו', הסתפק הגרש"ז אויערבך (שולחן שלמה ס"ק יג אות יא) אם נחשב כמי שהשלים ספר, שכן בזמנינו אין רגילים ללמוד בספר תורה, ואינו משמש אלא לשם קריאת התורה בבית הכנסת, וקריאה זו אינה כשרה אלא אם כן כתובים בספר כל חמשת החומשים, ואם כן יתכן שהשלמת אחד מהחומשים אינה נחשבת כהשלמת ספר.

[משנ"ב שם אות ה]

כְּגוֹן 'פֶּת' 'גַּג' 'חֹח' 'בְּד' וְכַדוּמָה, גַּם-כֵּן חֵיבֵב⁵⁵ וכו', דְּכָן הוּא הַסְּפָרָה כָּל הַפּוֹסְקִים.⁵⁶

55 ואף הכותב את על דף שיש תחתיו נייר העתקה [קופי], דעת הגרש"ז אויערבך (שש"כ פל"א הע' מג) שחייב, כיון שהאות שכתב והאות שנוצרת מתחת הדף נחשבות כשתי אותיות.

56 שם (סי"א) הביא הרמ"א את דעת האור זרוע שרק כתב אשורי וכתב יווני נחשבים ככתב מהתורה, ובביה"ל שם (ד"ה בכתב) כתב שהעיקר כדעת שאר הראשונים, הסוברים שכל כתב נחשב כתב מהתורה, וחייבים עליו.

[ביה"ל ד"ה במשקין]

וְכֵן מְפָרֵשׁ בְּמִדְּבָרֵי פֶּרֶק כָּלֵל גְּדוּל דְּשִׁינָן בְּהוּ מְחִיקָה⁵⁷.

57 שכתב (שבת סי' סטט) שהטעם שאכילת עוגיות שכתובות עליהן אותיות אינה אסורה מדאורייתא, הוא משום שאינן נעשות על מנת לכתוב, ומשמע שלולי זה היה בכך איסור דאורייתא, ומוכח מזה שכתביה על אוכל נחשבת ככתביה על דבר המתקיים. והחזו"א (או"ח סי' סא ס"ק א) הסתפק בדיון זה, וכתב שכיון שדרכה של עוגה להעלות עובש לאחר פרק זמן, יתכן שאין היא נחשבת כדבר המתקיים [וראה מה שכתבנו לעיל (בביה"ל ד"ה במשקין), וראה שו"ת מנחת יצחק ח"ז סי' יג].

50 ולגבי צחצוח נעלים שכבר הן שחורות קודם הצחצוח, כתב בשו"ת שבת הלוי (ח"ז סי' מג) שמי"מ אם כוונתו להוסיף ולחזק את צבע הנעלים, כדי שתהיה ניכרת שחרותן, הרי זה אסור מהתורה גם משום צובע, וכן כתב הגרש"ז אויערבך (שש"כ פט"ו הע' קכז), והוסיף, שאף שלענין איסור כתיבה כתב המשנ"ב (כאן) שאינו חייב בכתב ע"ג כתב, מ"מ גבי צובע שהעיקר הוא המראה הנראה לעינים, חייב גם בצובע ע"ג צבע, שהרי השתנה מראיתו, מזה שאין כן בכתיבה שלא הועיל במעשיו לגבי הכתב עצמו.

[שם]

שְׁמוֹחֵק בְּכַתְּבָתוֹ אֶת שְׁפֵי אוֹתוֹת הַתְּחַתּוֹנוֹת⁵¹. וְאִם הֶעְבִּיר סְקָרָא עַל-גַּבֵּי דְּיוֹ פְּטוּר, דְּמִקְלָקֵל הוּא⁵².

51 וכן הצובע כתב החקוק או בולט באבן וכדו', צידד בשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"ג סי' קמב) שדינו ככותב בדיו על גבי סיקרא, וחייב משום כותב ומשום מוחק.

52 ואפילו אם עושה כן משום שמעוניין שהצבע העליון יהיה אדום דוקא, כדי למשוך את העין וכדו', דעת הגר"ע קרליץ (חוט שני ח"א פ"ב עמ' קנו) שפטור, שכיון שכתב הנעשה בצבע שחור הוא טוב יותר, הרי הוא מוריד בכך את איכות הכתב.

[משנ"ב שם אות ד]

עַד שְׁיִכְתֹּב אוֹתוֹת⁵³ וכו', אֶכְּלֵ אִם בְּנֵה הָאוֹת הַשְּׁלִים אֶת הַסְּפָרָה חֵיבֵב⁵⁴.

53 והכותב אותיות רבות, כתב הט"ז (אהע"ז סי' קכג ס"ק ט) שכתובת כל שתי אותיות מהן נחשבת מלאכה בפני עצמה, וכן כתב הבית שמואל שם (ס"ק ח).

והכותב את אותיות אל"ף ולמ"ד כשהן מחוברות כפי שיש הנהגים לכתוב בסידורים, הסתפק הגרש"ז אויערבך (שולחן שלמה ס"ק יא אות ז) אם נדון ככותב שתי אותיות. וכן הכותב מילה המורכבת מכמה אותיות בכתב מחובר [כגון באנגלית וכדו'], הסתפק הגרש"ז אויערבך (שם) אם נדון ככותב אות אחת, או ככותב כמה אותיות.

54 כעין לשון זו כתב הרמב"ם (פי"א מהל' שבת ה"ט), וכתב המנחת חינוך (מוסר השבת הכותב אות ב) שמלשוננו משמע שאין חילוק אם השלים ספר קודש או ספר חול. מאידך, רש"י כתב

המשך מעמוד קודם

כפי הנראה מלשון הרמב"ם [שהביא השעה"צ שם], שכל כתב שמתקיים ליותר מאותה שבת נחשב ככתב המתקיים, והכותב כתב זה עובר על איסור דאורייתא.

ככתב שאינו מתקיים, אף על פי שרשימה זו יכולה להתקיים יותר מיום אחד.

מאידך, בשו"ת מנחת יצחק (ח"ז סי' יג-טו) כתב, שהעיקר להלכה

משנה ברורה

באור הלכה

חזק, (לס) מפני שהוא עור, אף-על-פי שחמימות בשרו מעברת
הקבה לאחר זמן, הרי זה דומה לכתב שנמחק, אבל המשורט על
בשרו צורת כתב פטור, שאין דרך התיבה בקף. הקורע על העור
התכנית קתב, חזק משום כותב; הרושם על העור התכנית קתב, פטור
ובתוספתא שלנו איתא להקפף, דבקרוע פטור וברושם חזק, וכבר
נתחבטו בזה הראשונים, עין בדברי הרשב"א בחדושי ויבדרי הרב
המגיד כאן ובפרק ד דגרושין. (ג) הכותב קתב על-גבי קתב, דהנינו
שהעביר קולמוס על אותיות התוכיבים כבר וחדשם, פטור, דהא לא
אחגי מיד. והני מלי שהיה דיו על-גבי דיו-גבי (א) או סקרא על-גבי סקרא,
אבל אם העביר דיו על-גבי סקרא, חזק שמים: אחת משום כותב,
שעבשו הוא קתב הגון יותר מבראשונה, ואחת משום מוחק, שמוחק
בכתיבתו את שמי אותיות המתחונות. (ב) ואם העביר סקרא על-גבי דיו
פטור, דמקלקל הוא. (ד) אין הכותב חזק חסאת עד שיכתב שמי
אותיות. (ב) אבל אם קתב אות אחת, אפלו היתה גדולה כשמים פטור
מחסאת, ומכל מקום אסור דאורייתא איכא אפלו באות אחת, וכנ"ל
בריש הסימן. ואות אחת שאמרנו דפטור הוא אפלו היתה סמוכה
לכתב שהיה פתוח מקדם, כיון דבשבת לא קתב אלא אות אחת, אבל
אם בנה האות השלים את הספר חזק. (ב) דהני מעשו טובא. הכותב
אות אחת ונקד עליה לסימן, אף-על-פי שקורים ממנה על-דיריה
תבה שלמה, פטור. כיצד, כגון שכתב אות מ' והכל קורין אותה
'מעשר', או שכתבה במקום מנין, שהרי היא כמו שכתב 'ארבעים',
אפלו הכי פטור. המגיב אות אחת ונעשה אותה שמים, כגון שחלק ג'
החית ונעשה שני זיינין, (לו) והוא צריך לזה, חזק, וכן כל פיוצא
בזה. התפנן לכתב חית (ל) וכתב שני זיינין, או שהתפנן לכתב מ'
ועלה בידו 'כו' על-דירי שדלג הקולמוס ולא נמשף האות קראוי, וכל
פיוצא בזה, הרי זה פטור, שהרי לא נתפנן אלא לאות אחת. (ה) שמי
אותיות שאמרנו לחיוב הוא (מ) אפלו אם לא נעשה תבה על-דירי-
זה, כגון אל"ף גימ"ל וכיוצא בזה, ואפלו אם היו שתייה שוות
(נט) משם אחר, כגון 'תת' גג' 'חת' דד' וכדומה, גם-כן חזק. (ב) ואפלו
אם היה דעתו מתחלה לכתב יותר, כגון 'תתנו' או 'גגות', וכתב רק
שמי אותיות אלו מהן, (מ) אף-על-פירכן חזק. ודע, דלפי מה שנספס
לעיל בסימן לו דאין הזינין של אותיות שעטנ"ז גי"ן מעכב, אלא
דמקרי קתב בלא זה, אם-כן אם כותב שמי אותיות אפלו בספר-
תורה תפלין מזוזות בלי זיינין גם-כן חזק, וכל-שכן בכתב בעלמא
דמקרי קתב וחזק, וכן נוהגין בגשין שכותבין בלי זיינין, כמבאר
באבן העזר סימן ככו, אלא דהני קתב גמור אפלו בלי זיינין. גם
דמלקת התיבה הוא מדאורייתא בכל קתב ובכל לשון, וצ"ל לעיל
בסימן שו בבאור הלכה שבארנו דכן הוא הסכמת כל הפוסקים. (ב)
וכתב הרמב"ם, דאפלו משני סימניות חזק, והנינו (מא) כגון שעשה
הסימנים המורים על המספר. (ו) שמי אותיות שאמרנו לחיוב, הוא
אפלו אם כתבן בשני דפי פנקס והן נהגין זה עם זה, דהנינו
(מג) שכתבן בשפתיהן שיכל לקרותן פתחת, ואפלו אם כתבן בשני
כתלי זוית (מג) מבפנים חזק, הואיל שהיה זה כנגד זו וכל לקרותן
כאחת. ואפלו לקח גויל וחיזם בזה וכתב על שפתו אות אחת
במדינה זו, והלך באותו היום וכתב אות שניה במדינה אחרת
ובמגלה אחרת (מד) על שפתה, חזק, שבזמן שמקרבן נהגין זה עם

שער הציציון

בתוספתא אמר רבי מנחם ברבי יוסי זה חמר במוחק מבכותב, משמע דבכל שאר דברים אין לחזמיר בו יותר: (לס) הוא לשון הרמב"ם, ומשמע מזה דאם כתב על
מיני בעלי-חיים שאין להם עור, פטור, ואולי טעמו, דהכי בעלי-חיים כיון שאין להם עור, חמימות הכשר מעברת חזק את הקתב, והוי ככותב על דבר שאינו
מתקיים, וגרעא מכותב על האקלין דחזק, וכמו שברנו בבאר הלכה: (לו) רש"י: (ל) הוא לשון הרמב"ם, ומה שכתבנו או שהתפנן וכו', נקלל בדבריו, עין שם. ומה
שלא חלק הרמב"ם הא דבעי זיועא, כמסקנת הנקרא שם, משום דסבירא לה כפירוש התוספות בדבר המתחיל תפנן, והיכא דלא נתפנן אלא לאות אחת בכל גוני
פטור: (למ) כסתמא דמתניתין הכותב ב' אותיות חזק, ולא חלקו בזה: (לט) עין באור הלכה: (מ) רמב"ם פ"ק א הלכה יד: (מא) עין פירוש המשניות 'הר"ם, ופרש
התוספות יוס' טוב את דבריו בבאר האחרון כמו שכתבנו, והפרש זהו הביא לו סייע ממדינתו דהוה ביא דהא גאון: (מב) רש"י, וסבירא לה שם דאם כתבן באמצע פטור
הואיל דמחשו קציעה לקרבן, ומהרמב"ם משמע דחזק בכל גוני, והטעם עין במגיד משנה שם: (מג) מוכח בתוספתא: (מז) הני לפרוש רש"י הנ"ל:

והשאר כלל בדבריו כמה שכתב שיתכב בדבר העומר על דבר העומר, ומה שלא
חזיר חזק ודם דהוא רבויתא גדולה, צריך עיון קצת. והנה ראיתי דברש"ל בפנים
מאידות שרצה לחלק בין השוין, בין שבת גשין, נגד הרשב"א, מזה מה שפסק
הרמב"ם וירושלמי דבעל זקנות פטור, ובגמני י"ז עמוד א איתא דמתבין על
הקלה של זית, ונקלם ממנו חוספסא זו דבשבת נמי חזק על הקלה של זית. ודע
עוד, דאם כתב אותיות על אקלין גם-כן חזק, דמקרי על דבר המתקיים, וכדמוכח
בגמני יט עמוד א דלרובן אם כתב עליהן גט, פטור, דמקרי דבר המתקיים, ורק לרבי
יוסי הגלילי אמעטו לענין גט מקרא, עין שם בגמרא טעמו דבענין דומיא דספר,
וכן מפרש במדריכי פרק כלל גדול דשיף בהו מחיקה. (מז) וממילא שף בהו כתיבה גם-
כן. ויענין כתיבת אות אחת, עין במשנה ברורה דדוקא אם השלים את הספר,
וישמע דאם השלים בזה רק תבה אינו חזק, ובתוספתא איתא להקפף, ועין
ברשב"א. ודע, דאף דרש"י בדבר המתחיל ויהשלימה לספר' פרש את אחרונה
של אחת מכ"ד ספרים, נראה דלאו דדוקא הוא, דהוא דרין אם היה חסר בהספר
איהו אות באמצעו על-דיריהו אינו ספר והוא תקנו דחזק, על-דיריהו שלם
הספר, וכן מוכח ברש"י בדבר המתחיל 'ובא אמר', וכן פתח ר"א, הובא בשלטי
הגבורים, עין שם. ובענין הגיה אות אחת, העתקנו במשנה ברורה דברי הרמב"ם,
ובקמרא איתא עוד אוקימתא: כגון שנקלו לנגו של ד' ונשאף ר"ש, והבא זה
ברא"ש וברבנו יצחק, והא דלא העתיקו הרמב"ם, משום דעל-דיריהו נכא מרי כגון
שעל-דיריהו הנה הספר לגמרי, שלא היה בו עוד טעות אחר אלא זה, ומשום הכי
כתב דהוי לה כהשמי את הספר, וכפרוש רש"י, ואם-כן נקלל על כתיב שכתב
העתיק דין השלים את הספר. ובענין כתיבת אותיות שוות העתקנו לשון
הרמב"ם, כגון שעצשה על-דיריהו איהו תבה. ואם היו שוות וגם לא נעשה תבה על-
דיריהו, כגון אל"ף-אל"ף ב"ח-ב"ח וכדומה, מלשון הרמב"ם משמע דפטור, כמו
שכתב הרב המגיד, ודעתו דמכל התנאים דבריותא משמע דסבירא להו דאל"ף-
אל"ף ד'אאנר' לא מתיב, ואף ויחלק התנא דמתניתין על כל תני, על-דיריהו מה
שאמר במתניתין 'בין שמים אחר' הנינו ודוקא כגון 'גג' 'תת' וכדומה, ופסק בסתמא
דמתניתין וקרבן גמליאל דהוא רבה דרבי יהודה ולא כרבי יהודה נגם אפטר
דסבירא לה כאוקימתא דרב יעקב דמתניתין מני רבי יוסי היא דמתיב משום רושם
ולפיכך חזק בכל גוני, והוא פוסק ככל התנאים דבריותא דלפיג' על זה, אבל דעת
רש"י ורבנו יצחק ורובנו דאפלו על אל"ף ואל"ף חזק, וכן משמע מדעת הר"ף
והרא"ש, דהעתיקו המתניתין דאמריה ספר אחר בין משני לשמות' בסתמא,
ולא העתיקו על זה הבריותא דרבי יהודה משום רבן גמליאל, עין שם בגמרא,
משמע דסבירא להו דגם על אל"ף-אל"ף חזק, ונמעין הויב פדעת רש"י בכל
הסוגיא נראה דסבירא לה דתנאי דבריותא לא פליגי אמתניתין כלל ובזהו סבירא
להו דאם מתפנן מתחלה לכתב ב' אלפין' וכדומה חזק, ומה דמקרי דפטור הנינו
דוקא בשתפנן לכתב מתחלה תבה גדולה, כגון סבירא להו דאף דגלה הוה
אחת מאחת, דאפלו אם כתב מקצתו חזק, על-פלגנים בעיני שהיה באותה המקצת
איהו תבה כמו שהיה דעתו מתחלה, ולכן פטור על אל"ף-אל"ף ד'אאנר' ד', שאין
בזה תבה כלל וקמרי לא נתקמה מחשבתו, ורבי שמעון דפטור עד שיכתב את כל
השם נמי מירי בכי האי גונא, וכמו שמוכח ברש"י בדבר המתחיל 'את פלו', אבל
אם מתחלה נתפנן לכתב רק ב' אותיות, לקלי לעלמא חזק, ואפלו באל"ף-אל"ף
ואפלו לרבי שמעון. ובענין שמי סימניות העתיקו הרמב"ם דחזק, ולכאורה חזק
דקא הירושלמי קאמר על זה: מאן תנא משמי סימניות רבי יוסי הוא ורצפה לומר,
דמתיב אפלו בשני רשמות, לכן חזק אפלו בלא אותיות רק בסימנים בעלמא,
משמע דלרובן פטור, ואם-כן הרמב"ם דפסק דלא כרבי יוסי, מדפסק דהכותב
בשמאלו פטור, ממילא יהיה פטור בשני סימניות? ויש לומר דהרמב"ם סבר
דבכילי חולק על זה, והנינו מדמקש' בשבת פ"ג ע"ב תרצ"ג דרב יעקב: והא
מדסיפא רבי יוסי רישא לאו רבי יוסי, משמע דלא כרבי יוחא, והא גם לדידה קשה
זה הנשאי על מה דפסק המשנה דבשמי סימניות חזק, אלא ודאי דסבירא לה
להקמרא דאפלו לרובן חזק, דסימנים הוי כמו אותיות, ובענין נהגין זה עם זה ש
להסתפק, אם כתב אות אחת ואחר-כך פתח אות אחרת למעלה על-גבה אם זה
מקרי שמי אותיות, אחר דאין נהגין זה עם זה? ואין להביא ראייה מדאמר אחת
בארן ואחת בכונה דפטור, ותפיק לה דלא היו סימיונין זה לזה כי אם זה למעלה

הלכות שבת סימן שמו

קצא באר הגולה

י"ט בשם רמב"ן פר' ומדרכי פרק ז' דשבת והמנוחות מימינו פרק י' ושאר פוסקים

(כז) משום תופר: ז (כח) אותם (יג) שמהדקים הפגדים סביב זרועותיהם על ידי החוט שמוחזקין אותו ומתהדק, אסור למתחו אלא אם כן יהיו הנקבים (כט) רחבים קצת ומתקנים (ל) בתפירה (יג) בעגול:

באר היטב

(יג) שמהדקים. ואם נמלך לפעמים להניחם כף לעולם, אסור להדקן בשבת. מ"א: (יג) בעגול. ואז אפלו החוט תחוב במחט נקובת שרי, שבי"ל:

באר הגולה

מזה; יש לומר דנקט בלשון לא זו אף זו, ע"ש בן במשנה. ועין בירושלמי שפרשו המקראים שהוא בכלל כתב על גבי כתב, ורצונו לומר שאות אחת כתב למעלה על גבי אות אחרת, ופטור משום דאין נהגין זה עם זה. ובאורם בירושלמי אינו מקרא, פאשר פתחתי בחדישי, וגם דהש"ס שלנו אינו סוכר פרוש זה, דאי לא מרמז, פאשר נמי שעשה את הרשם של התמנה, וכמו שכתב דרך הענין ורש"י. ומקורו הוא מירושלמי פרק קלל גדול, וזה לשונו: המז צורה, הראשון חזב משום כותב והשני חזב משום צובע, ובאורו, שראשון רשם את הצורה באבר וכי היא נזנא והשני העביר העצב עליו, ולכן הראשון חזב רק משום כותב עבור הרשם תמנה שעשה, והשני שהעביר העצב במקום הרשום אינו רק צובע בעלמא, וכנתת הרמב"ם נמי שעשה את הרשם של התמנה, וכן שכתב דרך הענין ורש"י. והנה לא באר הרמב"ם בהנהיג אם בעיניו שתי צורות דוקא כמו באותיות או בדקה חזב אפלו באחת, דחשיבא בפני עצמה. ומירושלמי הנה מבאר דאף בעורה אחת חזב. ועין באלה רבה שהקשה דברי הרמב"ם זה על מה שפסק בעצמו בפרק י' והענינוהו במשנה ברורה, והנה בכלי צורה חיובו הוא משום מכה בפטיש, ולדברינו יחא קצת, בדבר ק"י לא אר"י פרשם בעלמא כבענינו, דבזה לא נעשה ענין מר מלאכה לנאותה, אלא שעשה הצורה בכתב אחת ולקף לא שיהיה כזה כותב דענין אחר הוא, מה שאין כן בענינו אר"י שעשה רק רשם של הצורה מתחלה כדי שיעד ויבין המצובע על ידיה אחר כך מה לצבע, ודומה לכותב שכותב אותיות שמונה האות על איזה דבר. והנה דלא מתיב הרמב"ם בכלי משום צובע, אפסר ולא מר"י בשאר בצבע, אלא שחזק צורה כולל דרך שמושין בכלי כסף, ולכן לא

משנה ברורה

(כז) משום תופר. והעושה פן חזב חטאת (גמרא), והוא (ט) שעשה הקשר לבסוף אפלו אינו של קמא, אבל בלא קשר קלל (ס) פטור. ואם יתפרדו שלש תפירות ומתקן, חזב אף בלא קשר (אחרונים). ואגב ובאר קצת דין תופר: התופר שתי תפירות חזב⁶⁶, והוא שקשר ראשי החוט מכאן ומכאן כדי שלא תשטט, ואפלו לא היה של קמא, (סא) ואם היה של קמא חזב גם משום קושר. וכל זה לענין חיובא, אבל לענין אסורא יש אומרים דאסור ואפלו לא עשה קשר קלל. ועל כן אותם האנשים שתוחזקין הקרי"ו עם הכהן במחט בשתי תכופות לאו שפיר עבדי⁶⁷ [קרבן נתנאל⁶⁸]. ואם עשה שלש תפירות חזב אף בלי קשר, שהרי מתקמת התפירה [רמב"ם: ז (כח) אותן שמהדקינן]. ודבר זה היה לתן חוט בתוך הבית יד שעל זרועו, ולקשרוזה הלהקו הנה מותם החוט ומתהדק היטב⁷⁰: (כט) רחבים קצת ומתקנים. דאז אינו דומה כלל לתופר, (סג) דהוי כמאן דמכיס קרסים בלולאות, פיון דמתקן לזה בתמידות למתחו ולהדקו פשלוכושו וכן לרפותו פשווצה לפשטו. (סג) ואם אין מהדקו יפה, ונמלך לפעמים להניחו כף לעולם ולפשטו כשהוא מהדק, אסור להדקו בשבת⁷¹: (ל) בתפירה.

והכיר גם הש"ס שלנו בדף עו עמוד ב משום צובע רק משום מכה בפטיש. וכמה שכתבנו חוסי קשית המגן אברתם בסעיף קטן ו. ואגב דאר"י פר' דריני מתיבא ראינו להעיר כפאן דבר אחד שנתקשה לי: הנה רש"י במשנה דכתבן על שני לחי פנקס כתב שהן טוחין בשענה, משמע דשענה מקרי דבר המתקנים, וכן מסתברא, דלא גריא שענה מחלב הקרוש דאימא בתוספתא דחזיב הכותב עליו, ולקמן בסימן תמנה סעיף ז אימא דבלחות של שענה הוי דבר שאינו מתקנים, וכתב שם הגר"א דאף בשבת פטור. ובענין מתיבא העסקתי ערו מלשון הרמב"ם, ומה שכתב על מנת לכתב במקום המוקף, נראה לומר כן ממה שאמר בגמרא ופסק פן הרמב"ם, וסותר על מנת לכתב במקומו הוי סותר וכו', עין שם בדף על עמוד ב. כתב הפרי מגדים, דהא דבעינן מוחק על מנת לכתב לכתב עליו ב' אותיות ולא שיתפנו קצתו של שבת, פשוט: וכו'. הנה הבי"ח והשו"י חתמו על דברי הטור שמתחילין דפרק הבהנה דרושם הוא כמו כותב, שכן ורש"י על קצתו המשפן לידע איזו ברוגו, ואם היה רושם שתי רשימות בדבר המתקנים חזב חטאת, אם כן בדבר שאינו מתקנים צריך להיות אסור מדרבנן, וכדאימא במשנה שם לענין כותב בדבר שאינו מתקנים, וכנ"ל בסעיף ד, ולכן פסק הבי"ח מכה זה דלא כהטור והמתובר, וכתב דאסור לרשם בצפצפן אף רשם אחד, והביאו המגן אברתה, והשו"י האריך בזה ומלישב בדיק, ע"ש. והנה הקמת הוא כמו שמצדד האליה רבה לומר דהטור סבירא לה שאין הלקה כרבי יוסי, כמו שכתב הרע"ב, ואם כן רושם שרשיות בעלמא אינו בכלל כותב כולל אסור רק מדרבנן⁷², ולכן בדבר שאין מתקנים בשאר פטור ואם לאו, ודבר ברור הוא שכן הוא גס"פן דעת הר"י והרא"ש והרמב"ם ורובנו יתום דלא כרבי יוסי, דהרי כלם פסקו דכותב בשמאל פטור ואם לאו, וזהו דבר שרבי יוסי וכדאימא בגמרא שם, וזהו גס"פן שם השלחן ירוק: אכן מדרב"ם משה הביא בשם האור ורבי לאסור, וחזש"ל לדעת רבי יוסי ורושם חזב כמו כותב, ואם לאו, בדבר שאינו מתקנים אסור מדרבנן, וכתב בנקטת הגדולה דראוי לירא שמים להחמיר בזה, וכן כתב בכר"י יוסף, ועין מה שפכתתי עוד לקמא בטעם דברי השלחן ירוק. והנה ואגב אכתב דבר פלא שראיתי במגיד משנה פרק יא מהלכות שבת הלכה ז' דבור המתחיל רושם וכו', על מה שכתב הרמב"ם שם בהלכה ז': רושם תולדת כותב הוא; כיצד, הרושם רשמים וצורות בפתל כבשר וכיוצא בזה וכו', וכתב על זה המגיד משנה וזה לשונו: רושם תולדת כותב — משנה סבוכה: אמר רבי יוסי לא חיבו שתי אותיות אלא משום רושם, שכן כותבין על קלשי המשפן לידע איזהו ברוגו, ופרש רבנו פרוש המשנה שדעת רבי יוסי היה שהתמיד הוא אב בפני עצמו, וכתב שתי אותיות בלבד הוא פטור ורשם לבי שכתב הוי עושין כמותו, ואין תולדת כמותו, אלא תולדת המכתב הוא, עדי כפי לשון זה המגיד. ודעתי באורו, דהלא כותב שתי אותיות הוא פטור ממש ולא תולדה, כדאימא במשנה דף עג, וכן לומר דכנתנו לענין רשימה דשרשיות בעלמא דהוא תולדה דכותב, ומה שכתב הרמב"ם שם דאין הלקה כרבי יוסי הינו דאינו אב בפני עצמו, גם זה אינו, דהרמב"ם שם לא מר"י בענין שרשיות כלל אלא לענין אם כתיבת שתי אותיות חיוב משום כותב או משום רושם, ע"ש, ומה דאימא שם בגמרא [ק"ג] עמוד ב דלרבי יוסי אם שרט ב' שרשיות חזב, ממילא נפקא לן זה, כיון דסבירא לה לרבי יוסי דשתי אותיות איננו בכלל כתיבא ענין, ורק משום רושם חזב דהוא סימן בעלמא, אם כן אפלו ב' שרשיות גס"פן בכלל זה, וממילא הרמב"ם הוי פוסק בשאר המשנה דאין הלקה כרבי יוסי, אלא דאם באותיות חיוב משום כותב, אין לנו שום קצתה לרשימה דהוא בכלל מלאכה, אבל ברש"י המשפן הוי פוסק שתי אותיות וכו' ומשמע פרוש המשנה שם, וכן משמע אפלו יוסי לטעמה פירוש דין זה דשרשיות בכלל מלאכה הוא, דמסיים: לביקף אם שרט שרשיות אחת וכו', ע"ש, משמע דלתנא קמא פטור בשרשיות, וכן משמע שם בגמרא דלהכי פטור לתנא קמא בשמאלו, וגם כל דברי המגיד משנה שהביא דברי רבי יוסי מקוד לדברי הרמב"ם דפה הוא לפלא, דהאי רושם שזכר הרמב"ם ענין אחר הוא, והלא מסיים: כיצד, הרושם רשמים וכו' [ונדבריו מבאר בהנהיג מירושלמי פרק קלל גדול בהלכה ב, ע"ש]. ולא זכר כלל מענין רשימה כששטת לה דהוה איתנו בכלל כותב כלל, וכן ממה דפסק דהובח בשמאל פטור וכו', וכן ממה דפסק בהלכה י בענין כותב ב' אותיות, דדוקא כששטת פטור אפלו תבה גזון שש' ית' חזב אבל אל"ף אל"ף פטור, וכמו שכתב המגיד משנה שם, ואם נאמר דאפלו שתי רשימות חזב אס"פן לא גרע זה משני רשימות, וכן אין התנאים דסבירא להו שם בגמרא דאל"ף אל"ף דאא"ף וכו', על דבריהם כדאמר להו גס"פן דרשימות בעלמא פטור: * (כ) לרשם וכו'. עין בפרי מגדים שכתב: ומפל מקום קשעושה בצפצפן רשם על טעות פטור יראה דאסור, דמגייה מתקן בקף וחוששני לחטאת, עין שבת ק"ד ב', ודוקא לרשם לזכרון וכדומה יש לומר דשרי, עכ"ל. ומדברי שאר אחרונים לא משמע פן, ונהדין עמם, דהתם בשבת ק"ד מר"י במתקן האות על ידי הנהגות, אבל הקא אינו עושה אלא מן לזכרון והתקן יעשה אחר שבת. ואולי כנתת הפרי מגדים כשמוחק האות על ידי רשימת צפרנו, ודק, דבנדאי השלחן ירוק לא מר"י באפן זה ומאי קא משמע לן: * (כ) כמו שרש"י מר"י. עין במשנה ברורה במה שכתבנו דלעשות כמין אות אסור, והוא מדברי

(א) שיך לעמוד הקודם.

יתר: (ג) פן כתבו הפוסקים: (ד) ועין באלה רבה שמצדד דמפל מקום אסור מדרבנן, ואפסר דמשום הכי פתב המתובר בלשון אסור ולא חיובא כדי לכלול, וכן באפן זה. ובפרי מגדים מצדד לפעמים חזב אף בלא קשר, כגון שיש עוד תפירות מלבד אלו שנתפרו, ולכן חזב אף בתפירות שתי תפירות. המתקנת ע"ש אלו: (ה) רמ"ף בשרש הירושלמי, וכן פתב הרע"ב: (ו) בתי יוסף ופרי מגדים: (ז) בית יוסף ומגן אברתה: